

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

«Доктор» в Област на висше образование: Хуманитарни науки;

Професионално направление: 2.1. Филология;

Научна специалност: Славянски езици (Руски език)

СОЦИОЛИНГВИСТИЧНИ АСПЕКТИ НА РЕЧЕВИЯ ЕТИКЕТ (РУСКО-АНГЛИЙСКИ ПАРАЛЕЛИ)

Автор: Соня Николова Христова – редовен докторант по Професионално направление «Филология», Научна специалност «Славянски езици» (Руски език), Югозападен университет «Неофит Рилски» – Благоевград

Научен ръководител: доц. д-р Дорка Иванова Колчева

ОТ: доц. д-р Димитрина Спасова Лесневская, катедра «Чужди езици и приложна лингвистика», факултет «Международна икономика и политика», Университет за национално и световно стопанство – София.

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и приложения – общо 277 стр. Библиографията е богато представена, като включва трудове на известни български, руски и западни езиковеди – специалисти по социолингвистика и контрастивна лингвистика (общо 218 заглавия).

В Увода (6 – 20 стр.) са представени актуалността на темата, обектът, предметът, хипотезата, целите, задачите, методологията, източниците, научната новост, теоретичната и практическа значимост, както

и структурата на изследването. **Актуалността** е добре обоснована, **обект** на дисертационното изследване е *етикетната реч* на руското дворянство и на английската аристокрация през XIX век, сравнение и съпоставяне на етикетните формули за *обръщение, извинение и благодарност*. **Предмет** на изследването е социолингвистичният аспект на речевия етикет: определяне на ролята на социалните маркери: *социално-йерархична принадлежност, пол, възраст и семейно-родствени отношения* за избора и употребата на етикетните формули в езика на руското дворянство и на английската аристокрация на XIX век. **Хипотезата** на изследването е допускане за наличие на *общо ядро* в социолингвистичните характеристики, определящи етикетната реч в Русия и Англия през XIX век, съществуването на универсалии в етикетната реч. **Целта** е да бъдат открити паралели в употребата на етикетните формули за *обръщение, извинение и благодарност* в руския и английския речев етикет през XIX век в социолингвистичен аспект, с материал от произведения на художествената литература да бъде илюстриран факта, че социалните маркери влияят върху речевото поведение на комуникантите. За целта трябва да се дефинират понятията *социален маркер, речев етикет и речево поведение*, да се направи съпоставителен анализ на речевото поведение на руското дворянство и английската аристокрация през XIX в. в социолингвистичен аспект. **Методологията** се базира на становището, че речевият етикет представлява функционално-семантично поле от формули за *обръщение, поздрав, сбогуване, извинение, молба, благодарност, комплимент*, свързано със социалната страна на етикета. Използват се съпоставителен метод, метод на социолингвистичен анализ и описателен метод. **Източниците** за ексцерпция на езиковия материал са електронни и онлайн издания на художествена литература (XIX в.) от руски автори (И.С. Тургенев, И.А. Гончаров, А.П. Чехов) и английски

автори (Е. Гаскел, У. Такъри, Ш. Бронте, О. Уайлд). **Научната новост** се състои в систематизирането на основните социални маркери *социално-йерархична принадлежност, пол, възраст и семейно-родствени отношения*, влияещи върху речевия етикет на конкретна социална класа, в две различни, но еднакви по значимост общества в рамките на един и същи исторически период. **Теоретичната значимост** се определя от възможността за обогатяване на представата за социално-историческата картина на Русия и Англия през XIX век, за изучаване на речевия етикет, присъщ на една и съща социална класа, в два различни езика, в съпоставителен план. **Практическата значимост** е свързана с възможността за използване на материалите за лекционни, семинарни занятия и спецкурсове по общо и съпоставително езикознание, социолингвистика, психолингвистика, практически занятия по руски и английски език, пособия по речеви етикет.

Първата глава «Теоретични основи на социолингвистичното изследване на аристократичния руски и английски речев етикет през XIX век» (20 – 84 стр.) е оформена в два параграфа. В първи параграф се разглеждат понятието *социолингвистика*, социалните детерминанти на речевото поведение – *социален статус, социална роля, лице, социален маркер*; във втори параграф се прави теоретичен обзор на понятията *речево поведение* и *речеви етикет* в аспекта на социолингвистиката и контекста на националната култура. В първия параграф «*Социолингвистиката – наука за език в неговия социален контекст*» се анализират основните задачи и проблеми на социолингвистиката (М. Виденов, П. Воденичаров) коментира се моделът за идентифициране на компонентите на езиковото взаимодействие (Д. Хаймс), методите на социолингвистиката, социалната стратификация и диференциация, йерархията на социалните групи. Във втория параграф «*Речевото поведение като форма на социалното битие на*

човека» са представени особеностите на тематичните групи *обръщение, извинение и благодарност* в руския и английския речев етикет през XIX век (И.А.Стернин, Н.И. Формановская, В.В. Бузаров и др.). Определени са социалните маркери, влияещи върху употребата на формулите за *обръщение, извинение и благодарност: социално-йерархична принадлежност, пол (джендър), възраст и семейно-родствени отношения*. В изводите към **първа глава** се прави обобщаващ обзор на коментираните понятия, като се подчертава ключовото понятие *езикови паралели*.

Втора и трета глави имат идентична структура и общ базов текст в началото. Във **втората глава «Анализ на речевото поведение на руското дворянство през XIX век»** (84 –137 стр.) подробно е описана употребата на формите за *обръщение, извинение и благодарност* в етикетната реч на руското дворянство през XIX век под влияние на социалните маркери *социално-йерархична принадлежност, пол, възраст и семейно-родствени отношения (модел говорещ – слушащ)*. На основание данните от ексцерпирания езиков материал се правят изводи относно проявена положителна и отрицателна *вежливост*, установени зони на *лична автономия* и *дистанцираща любезност*, както и *солидаризираща любезност* в руската комуникативна култура.

Третата глава «Анализ на речевото поведение на английската аристокрация през XIX век» (138 – 190 стр.) са разгледани обстойно формулите за *обръщение, извинение и благодарност* в етикетната реч на английската аристокрация през XIX век под влияние на социалните маркери: *социално-йерархична принадлежност, пол, възраст и семейно-родствени отношения (модел говорещ – слушащ)*. Въз основа на направения анализ се прави извод за проявени *позитивна и негативна вежливост*, зона за *лична автономия (privacy)*, използването на *дистанцираща и солидаризираща*

любезност (тенденция към *положителното лице*) в английската комуникативна култура.

В четвъртата глава «Съпоставителен анализ на речевото поведение между руското дворянство и английската аристокрация през XIX век» (191 – 241 стр.) се сравнява и съпоставя употребата на етикетните формули за *обръщение*, *извинение* и *благодарност* под влияние на социалните маркери: *социално-йерархична принадлежност*, *пол*, *възраст* и *семеино-родствени отоношения*, като се установява съвкупност от езикови паралели и различия, базираще се на национално-културните особености на руски и английски езици. Достига се до извода, че *вежливостта* е високо ценена както от руското, така и от английското аристократично общество през XIX век, в нейните два аспекта: *положителна вежливост*, насочена към *солидарността*, и *отрицателна вежливост* – към *дистанцираността*. Съществува зона на *лична автономия* и в двата анализирани езика. В *източноевропейските общества* (руски аристократичен речев етикет) се наблюдава тенденция за положителното лице и съответно изразяване на *солидаризираща любезност*, докато в *западноевропейската култура* (английския аристократичен етикет) са по-ясно изразени тенденцията за отрицателното лице и стратегията на *дистанциращата любезност*, което съвпада с установената при социално-историческия анализ по-голяма социална дистанция в западноевропейските общества.

В **ЗаклЮчението** (242 – 248 стр.) се излагат изводите от направения съпоставителен анализ на речевото поведение на руското дворянство и английската аристокрация през XIX век, отразено в избраните художествени произведения. Установяват се особеностите на употреба на етикетните формули за *обръщение*, *извинение* и *благодарност* под влияние на следните

социални маркери: социално-йерархична принадлежност, пол, възраст и семейно-родствениотношения.

Потвърдена е научната теза за съществуване на *общо ядро* – *универсалии* в речевия етикет на различните езици, в частност на руски и английски езици. Установени са *паралели* в употребата на формулите за *обръщение, извинение и благодарност*. Правят се изводи за *вежливостта*, която е задължителна и високо ценена в аристократичните руски и английски кръгове през XIX век. За руската вежливост е характерна стратегията на *солидарност*, а за английската – стратегията на *дистанцираност*.

Дистанцията и властта са двата основни фактора, определящи социалните взаимоотношения между комуникантите. Потвърждава се взаимовръзката между комуникативните ценности на руската и английската култури.

Следват «Библиография» (248 – 266 стр.), и «Приложения» (267 – 277 стр.). В приложенията (общо 4) са представени в табличен вид изводите към всяка една от главите: **Приложение 1.** Руски речеви формули за обръщение, извинение и благодарност – XIX век; **Приложение 2.** Английски речеви формули за обръщение, извинение и благодарност – XIX век ; **Приложение 3.** Паралели в употребата на руските и английските речеви формули за обръщение, извинение и благодарност – XIX век ; **Приложение 4.** Анализ на социалните взаимоотношения и социално– речевия манталитет на руското дворянство и английската аристокрация през XIX век.

НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Считам, че задачите на настоящия дисертационен труд са изпълнени. Дисертационният труд представлява първо социолингвистично изследване

на руските и българските речеви формули на речевия етикет на руски и английски езици върху материал от художествената литература на XIX век.

Разработката представлява теоретичен модел за преподаване на превод в областта на художествената литература. Изследването дава възможност за съставяне на учебник и учебно помагало по социолингвистика.

АВТОРЕФЕРАТ

Авторефератът в обем от 50 стр. представя в синтезиран вид научното изследване в руслото на социолингвистиката. В Списъка на публикациите по темата на дисертацията са заявени 4 публикации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като заключение отбелязвам актуалността и ползата в теоретичен и практичен план на разглеждания дисертационен труд. Стилът е ясен, много аргументиран.

Считам, че дисертационният труд на Соня Николова Христова утвърждава и развива българските научни постижения в областта на социолингвистиката и превода.

Въз основа на направения анализ в становището, убедено препоръчвам на Соня Николова Христова да се присъди образователната и научната степен «доктор».

София, 17.11.2017 г.

доц. д-р Димитрина Лесневская

